

Олена Рогова,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового регулювання економіки
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

ORCID: 0000-0003-4482-0847

DOI 10.32782/2306-9082/2023-50-7

УДК 341.171 : 355.357

Правові та політичні аспекти «стратегічної автономії» Європейського Союзу

Безпрецедентний характер загроз, які постали перед людством в умовах повномасштабної війни, розв'язаної російською федерацією проти України, обумовлює необхідність ухвалення важливих рішень на різних управлінських рівнях – глобальному, регіональному (у першу чергу – європейському), державному (рівні національних урядів). Існуюча система глобальної колективної безпеки виявилася недостатньою, малоефективною. Надзвичайно важливим видається вивчення існуючих практик створення систем колективного захисту та реагування на військові загрози на регіональному, європейському, рівні. З урахуванням перспектив членства України у Європейському Союзі (надалі – ЄС) дослідження європейської системи колективного захисту набуває непересічної актуальності.

Як відомо, протягом всього часу створення та функціонування європейських спільнот та наближення до все більш тіснішого єднання країн, які ми сьогодні асоціюємо з ЄС, проблеми формування спільної оборонної

політики та перспективи реалізації спільних оборонних проектів у форматі ЄС залишалися достатньо «чутливими» для держав-членів. На влучний вислів Leonard M., Shapiro J., «здатність захищати націю від зовнішніх загроз є найсвятішим аспектом суверенітету» [1]. Такий статус проблематики спільної оборонної стратегії ЄС, а тим більше – спільних дій у цьому напрямку – і сьогодні визначає наявність достатньо неоднозначної політичної палітри, що відображає строкатий спектр від євроскептиків до єврооптимістів.

Впродовж останніх тридцяти років питання про статус і роль ЄС у міжнародних відносинах залишалося предметом теоретичних пошуків і політичних дискусій. Суть полеміки полягала у тому, чи стане «Об'єднана Європа» самостійним суб'єктом світової політики, чи залишатиметься проектом переважно економічної та соціальної спрямованості, який покладає основні функції з безпеки на трансатлантичні структури [2]. Відомою гнучкість європейських політиків,

застосування різних інституцій та форматів для обговорення і подальшого просування політичних рішень, які потім здобувають правового оформлення та інституційного забезпечення, дозволяють європейській спільноті достатньо успішно маневрувати між певними бюрократичними процедурами ухвалення спільних рішень у існуючій системі розподілу владних повноважень ЄС. Виклики останніх років (Brexit, пандемія Ковід-19, зростаючий військовий та економічний вплив Китаю, російська військова агресія) продемонстрували, наскільки мінливим може бути геополітичний ландшафт, зміни якого обумовлюють і певні стратегічні трансформації європейської політики. З урахуванням зазначеного закономірною є тенденція активізації політичного діалогу з метою набуття нової якості європейської інтеграції – військово-політичного об'єднання держав-членів ЄС.

Зазначений напрям сучасної європейської політики у науковому дискурсі характеризується як досягнення «стратегічної автономії», «поглиблення європейського політичного проекту» [2], «структурування свого політичного партнерства» [3, р. 4], «стратегічний суверенітет» [1].

Тому **метою** статті є аналіз існуючих у науковому дискурсі підходів щодо розуміння сутності політики «стратегічної автономії» Європейського Союзу, визначити правові та політичні аспекти її реалізації.

Гнучкість та динамізм різних політик ЄС є загальновідомим фактом. Безпрецедентний характер створення та достатньо успішного функціонування такого масштабного регіонального об'єднання, як ЄС, не в останню чергу спирається на готовність змінюватися, шукати нові форми співпраці в інтересах спільноти в цілому та держав-членів. Тому поява нових ризиків, а коректніше сказати – більш чітка їх ідентифікація – спричинила

бурхливий сплеск політичних та публіцистичних дискусій, їх наукове переосмислення. В теперішній час можна спостерігати появу значної кількості публікацій публіцистичного та наукового характеру, предметом аналізу у яких виступає сучасна європейська ініціатива «стратегічної автономії». Щоправда, серед дослідників цієї проблеми все ще не так багато наших співвітчизників. Окремі аспекти формування та реалізації спільної політики безпеки та оборони, а також її сучасного виміру – «стратегічної автономії» були проаналізовані такими дослідниками, як Васильєв Є., Петренко Ю., Толстов С., Crosson D. Macchiarini, Franke U., Giegerich B., Gressel G., Huntley M. D., Leonard M., Sabatino E., Shapiro J., Tangör B., Varma T. та іншими. Актуалізація дискусії про «стратегічну автономію» ЄС у нинішніх умовах пов'язана з реальними загрозами європейським цінностям та самій ідентичності Європи, що постали внаслідок повномасштабної війни в Україні.

Дискусії про стратегічну автономію – як суто теоретичні, так і прагматичні – в теперішній час ведуться в рамках різних політик та ініціатив ЄС, що обумовлені економічними, політичними, кліматичними, соціальними викликами останніх років та спрямовані на підготовку Європи до того, що «багато хто вважає новою ерою загострення геополітичної конкуренції» [4]. Вперше ідею стратегічної автономії як нової стадії об'єднання Європи було згадано в офіційних документах Ради ЄС в 2013 році [5]. Дебати про автономію Європи є проблемою безпеки, яка виходить за межі військової сфери і більше не слідує географічним лініям традиційної карти. Сьогоднішня геополітична боротьба торкається всіх сфер сучасного життя – через потоки даних Європи, її кордони, ланцюжки поставок, клімат і навіть дихальні шляхи [1].

Комплексний характер проблем, пов'язаних зі «стратегічною автономією» ЄС (надалі – СА), обумовлено, на нашу думку, поєднанням правової та політичної складових, які визначають особливості оформлення цієї концепції на теоретичному рівні, а також перебіг подій щодо її імплементації у правозастосовній практиці спільноти. На теперішній час дискусійними залишаються наступні аспекти: які очікування та амбіції мають країни-члени щодо СА, які можливості позиціонуються як найбільш важливі для досягнення прогресу у СА, якою мірою участь держав-членів у СА буде перешкоджати/корелюватися з зобов'язаннями, що мають держави-члени НАТО.

Серед зазначених аспектів чи не головним в теперішній час є питання, визначене В. Tangor, – «чи призвело стратегічне партнерство ЄС-НАТО до інституціоналізації взаємодоповнюваності між двома інституціями» [6].

Для мети нашого дослідження важливо визначити геополітичні та правові передумови формування та просування концепції «стратегічної автономії» ЄС.

У травні 2015 року Рада закордонних справ ЄС використовувала цей термін. Це було додатково розроблено в Глобальній стратегії ЄС 2016 року з чітким посиленням на «відповідний рівень стратегічної автономії». Звідси походить вислів «здатність діяти автономно, коли і де це необхідно, і з партнерами, де це можливо». І концепція стратегічної автономії знову була в Раді в 2016, 2017, 2018, 2019, 2020 роках, а останнім часом навіть у Європейській раді в жовтні 2020 року в її ширшому розумінні [7].

Президент Франції Еммануель Макрон у своїй промові в Сорбоннському університеті в 2017 році обґрунтував необхідність захисту геополітичних інтересів Європи через військову співпрацю між державами-членами та підвищення обороноздатності всього

ЄС, маючи на увазі Китай і Росію як іманентні загрози безпеці та невідзначеність оборонних гарантій США щодо Європи [8].

Як показує опитування Європейської ради з міжнародних відносин, багато держав-членів вважають стратегічну автономію французькою концепцією. І завдяки згаданій промові у Сорбонні та подальшим пропозиціям – зокрема, Європейській ініціативі втручання – Макрона почали розглядати як поборника цієї ідеї [4]. Цілком очевидно, що найважливішим мотивом Е. Макрона є мета зробити Францію лідером європейського оборонного механізму шляхом створення Європейської ініціативи втручання (E12). З юридичної точки зору така ініціатива Макрона має амбіції: 1) досягнути військової незалежності ЄС від зовнішніх акторів (а саме від США); 2) перетворити ЄС на глобального військового гравця; 3) розвивати європейську оборонну стратегію та військовий потенціал, що виходять за рамки Постійної структурованої співпраці (PESCO).

Можна стверджувати, що створення Постійної структурованої співпраці (PESCO) ЄС стало інституційною та організаційною передумовою виходу ЄС на новий рівень співпраці у сфері безпеки та оборони. Можливість для держав-членів брати участь – на добровільній основі – у постійному структурованому співробітництві (PESCO) у сфері безпеки та оборони була запроваджена статтею 42(6) Лісабонського договору про Європейський Союз, яка передбачає, що «ті Держави-члени, чий військовий потенціал відповідає вищим критеріям і які взяли більш жорсткі зобов'язання одна перед одною в цій сфері з огляду на найскладніші місії, повинні встановити постійне структуроване співробітництво в рамках Союзу». Протокол № 10 про PESCO, який додається до Лісабонського договору, передбачає,

що PESCO є відкритим для будь-якої держави-члена, яка має більший потенціал і зобов'язується інтенсивно розвивати оборонний потенціал шляхом розвитку національних внесків та їхньої участі в багатонаціональних силах, у головних європейських програмах оснащення та в діяльності Європейського оборонного фонду у сфері розвитку оборонних можливостей, досліджень, придбання та озброєнь [9].

Як підкреслено у Преамбулі «Повідомлення про постійне структуроване співробітництво до Ради та Високого представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки» (надалі – Notification), «...Європейська Рада, яка відбулася 15 грудня 2016 року, дійшла висновку, що європейці повинні взяти на себе більшу відповідальність за свою безпеку і що для зміцнення безпеки та оборони Європи в складному геополітичному середовищі та кращого захисту її громадян, підтверджуючи попередні зобов'язання в цьому відношенні, Європейська Рада наголосила на необхідності робити більше, зокрема шляхом виділення достатніх додаткових ресурсів, враховуючи при цьому національні обставини, юридичні зобов'язання, а для держав-членів, які також є членами НАТО, відповідні керівні принципи НАТО щодо витрат на оборону» [10].

22–23 червня 2017 року Європейська Рада погодилася «щодо необхідності започаткувати інклюзивну та амбітну постійну структуровану співпрацю (PESCO)», щоб зміцнити безпеку та оборону Європи та допомогти досягти рівня амбіцій ЄС, виражених у Глобальній стратегії ЄС, що було опубліковано в 2016 році [9]. Основною метою PESCO є розширення співробітництва держав-членів у галузі оборони та підвищення потенціалу операцій, пов'язаних із Спільною політикою безпеки та оборони (CSDP) (Рішення Ради 2017/2315). Серед інших цілей

PESCO прагне забезпечити розвиток оборонного потенціалу для військових операцій, оптимізувати витрати на оборону та підвищити оперативну сумісність між державами-членами, що дозволяє ЄС виступати як учасник міжнародної системи безпеки [8].

Текстуальний аналіз Notification дозволяє виявити наступні характеристики PESCO: 1) PESCO – це амбітна, зобов'язуюча та інклюзивна європейська правова база для інвестицій у безпеку та оборону території ЄС та його громадян; 2) PESCO також забезпечує важливу політичну основу для всіх держав-членів для покращення своїх відповідних військових ресурсів і оборонних можливостей за допомогою добре скоординованих ініціатив і конкретних проектів, заснованих на більш жорстких зобов'язаннях; 3) PESCO є вирішальним кроком до зміцнення спільної оборонної політики; 4) PESCO пропонує надійну та обов'язкову правову базу в рамках інституційної структури ЄС; 5) Обов'язковий характер зобов'язань PESCO забезпечуватиметься щорічною регулярною оцінкою, яку проводить Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки; 6) Участь у PESCO є добровільною та не зачіпає національній суверенітет; 7) Інклюзивне PESCO є сильним політичним сигналом для наших громадян і зовнішнього світу, що уряди держав-членів ЄС серйозно сприймають спільну безпеку та оборону та просувають її вперед; 8) PESCO буде орієнтованим на результат і має сприяти відчутному прогресу на рівні інвестиційних витрат на оборонне обладнання, цілей розвитку спільних можливостей і наявності оборонних можливостей, які можна розгортати, для об'єднаних місій і операцій із визнанням принципу єдиного набору сил.

Важливо підкреслити, що створення PESCO – окрім безпосередньо

заявлених амбітних завдань – мало ще і певне субсидіарне «навантаження», про що безпосередньо зазначено у Notification: «Посилення оборонних можливостей держав-членів ЄС також принесе користь НАТО»; «Довгострокове бачення PESCO могло б полягати в досягненні узгодженого пакету сил повного спектру – на додаток до НАТО, який і надалі залишатиметься наріжним каменем колективної оборони для його членів». (Annex I – Principles of PESCO) [10].

PESCO призначений для вирішення важливих потреб за відносно низьких витрат в рамках принципу доповнення НАТО [6, р. 84].

PESCO позиціонувалося, як інституціалізована форма співпраці країн ЄС, яка має надати можливість державам-членам покращити обороноздатність через участь у добре скоординованих ініціативах і конкретних спільних проектах, потенційно використовуючи наявні регіональні кластери.

Аналіз статистичних даних щодо співпраці країн ЄС у межах PESCO свідчить, що існує географічний дисбаланс щодо участі різних держав-членів. Зокрема, французькі (22%), італійські (13%), іспанські (12%) та німецькі (8%) організації беруть найбільшу участь у фінансових заходах ЄС з розвитку потенціалу, становлячи 55% одержувачів, без жодної іншої країни-члена, що пододала позначку в 5%. Щоб зберегти політичний імпульс, усі держави-члени ЄС повинні відчувати, що вони отримують користь від участі у PESCO. В іншому випадку існує ризик того, що PESCO стане ініціативою, керованою Західною Європою, яка менш чутлива до потреб безпеки та оборони країн на сході, які глибоко стурбовані зростанням російської агресії [3, р. 3–4].

Оперативну спроможність ЄС у військових операціях мала посилити Європейська Ініціатива Втручання

(European Intervention Initiative, EI2), запропонована Е. Макроном. Через очевидні недоліки PESCO та нездатність забезпечити матеріалізацію розширених європейських військових можливостей, французький уряд під керівництвом Макрона запропонував ексклюзивний клуб. Мета такого клубу полягала б у тому, щоб об'єднати європейські держави, незалежно від того, є вони державами-членами чи ні, які мають політичну волю та військову спроможність виконувати військові місії, а також підвищити європейську оперативність і проектування сил [8]. По суті, EI2 виникла через потребу в новому підході через неспроможність ЄС досягти своїх оборонних цілей і покращити свій військовий потенціал. Ця нова ініціатива була розроблена поза рамками Спільної політики безпеки та оборони (СПБО) [6, р. 85].

25 червня 2018 р. представники дев'яти країн Європи – Великої Британії, Франції, Німеччини, Бельгії, Данії, Нідерландів, Естонії, Іспанії та Португалії – за ініціативи Е. Макрона підписали домовленість про створення EI2 – військової бригади сил швидкого реагування, яка за необхідності матиме можливість в найкоротші строки розгорнутися на кордонах ЄС та сусідніх територій та регіонів [11]. Проект передбачає співпрацю між учасниками у питаннях планування, аналізу нових військових і гуманітарних криз, а також можливих військових заходів у відповідь на ці кризи [12, с. 180].

Європейські дослідники вказують на недостатню ефективність PESCO у порівнянні з очікуваннями під час його створення [8; 3]. Причинами цього називають: різний рівень обороноздатності держав-членів та їх готовності зробити внесок [13]; недостатню ефективність процесу прийняття рішень, нарощування і розгортання сил, що частково приписували бюрократичній структурі Спільної політики безпеки

та оборони [8]; фрагментованість структури європейського оборонного ринку та його неефективна оборонна промисловість [6, р. 83]; відмінності у стратегічній культурі країн-членів ЄС, бажання захистити національну оборонну промисловість і її лідерів. Також є поштовх до зміцнення оборонних партнерств за межами ЄС [14].

Не останньою причиною повільного просування та реалізації ідеї стратегічної автономії ЄС є «конфлікт між бажанням Франції спрямувати європейську оборонну співпрацю на стабілізацію південного сусідства Європи з бажанням Німеччини мінімізувати свою власну військову участь за межами Європи. Преференції Німеччини є значною перешкодою для спроб створити більш автономну форму європейської оборонної співпраці, і тому залежність від військової сили США та структур НАТО продовжує залишатися неминучою реальністю» [13].

За даними Європейського парламенту (дані на кінець 2020 р.), понад 80 відсотків оборонних закупівель залишалися національними [1]. Хоча Проект Стратегічного компасу (SC) для безпеки та оборони, який був опублікований 15 жовтня 2021 року, безперечно, говорить про те, як ЄС керує кризами, підвищує свою власну стійкість, розвиває свої можливості, державам-членам досі не вдалося оптимізувати кількість бойових систем, якими вони керують, вони відстають у виконанні своїх вимог щодо можливостей і все ще мають проблеми з оперативною сумісністю [3, р. 4].

Доктринальний документ «Стратегічний компас» ЄС було розроблено задля перегляду існуючих підходів щодо здійснення Спільної політики безпеки і оборони, її адаптації до змін безпекового середовища. Держави-члени ЄС прагнуть додаткового посилення ролі об'єднання у реагуванні на безпекові виклики на

європейському континенті. Документ містить консенсус держав-членів щодо оцінки актуальних загроз, а також шляхів їх попередження та вирішення до 2030 року [15].

Аналіз ініціатив та політик ЄС свідчить, що європейські інституції зазвичай діють достатньо помірковано та обережно, застосовуючи для ухвалення спільних рішень складні, часто бюрократичні процедури, багатоступеневі політичні консультації. У багатьох ситуаціях така обережність відіграла роль «рятівного кола», оскільки дозволила уникнути управлінських помилок. Водночас, звільнення з просування більш рішучих дій у царині спільної політики безпеки та оборони ЄС призвели до катастрофічного розростання злочинної самовпевненості керівництва російської федерації (надалі – рф) у власній безкарності та всемогутності у всьому європейському регіоні. На влучний вислів G. Gressel, «схильність ЄС уникати питань безпеки допомогла Росії зробити таємні операції та військові загрози інструментами вибору в регіоні» [16]. M. Leonard та J. Shapiro витончено описують цю ситуацію наступним чином: «Росія запровадила інноваційні способи перетворити асиметричну взаємозалежність на вразливість у безпеці» [1].

В умовах повномасштабної війни рф в Україні ЄС надає нашій країні безпрецедентну підтримку. Водночас, ці страшні для українців події підштовхнули європейців до ревізії власних надбань та прорахунків у царині СПБО. Вочевидь, саме тому серед європейських політиків зросла підтримка ідеї «стратегічної автономії». У квітні 2023 р. Президент Європейської ради Шарль Мішель висловився, що європейські лідери стають все більш прихильними до прагнення президента Франції Еммануеля Макрона до «стратегічної автономії» від Сполучених Штатів [17].

Але чи насправді європейці прагнуть такої автономії? «Стратегічний компас» ЄС підтверджує, що основою та гарантом європейської військової безпеки залишається НАТО. Очевидно, що на середньострокову перспективу ЄС відмовився від ідеї створення структури, паралельної Північноатлантичному альянсу [15]. Ще раніше між ЄС та НАТО було укладено низку домовленостей, які створюють правову основу для співпраці в інтересах обох цих організацій. Зокрема, Спільна декларація ЄС-НАТО 2018 року закликала до швидкого прогресу в чотирьох ключових сферах: 1) військова мобільність; 2) протидія тероризму; 3) посилення стійкості до хімічних, біологічних, радіологічних і ядерних ризиків; 4) Жінки, мир і безпека. Крім того, держави-члени обох інституцій схвалили процес співпраці на інституційному рівні, наголошуючи на необхідності зміцнення політичного діалогу між двома інституціями. Паралельно регулярно публікуються звіти про прогрес, щоб підтримувати динаміку співпраці [6, р. 85].

Більшість країн-членів ЄС глибоко цінують свої двосторонні відносини зі США і справедливо заперечують проти того, щоб поставити ці ключові відносини під загрозу. США іноді зловживають своїм центральним місцем у міжнародному порядку та наживаються на асиметричній залежності Європи від її військової та фінансової систем, щоб отримати геополітичні та гео економічні переваги. Цей парадокс означає, що програма стратегічного суверенітету не може прагнути зменшити співпрацю зі США, навіть якщо вона спрямована на досягнення більшої спроможності Європи діяти. Навпаки, ключова мета програми стратегічного суверенітету полягає в тому, щоб зробити ЄС ефективнішим партнером для США [1]. Така цікава аргументація, на нашу думку, виступає компромісною

формулою, яка дозволяє європейцям переконувати себе у необхідності відмовитися від повноцінного «стратегічного суверенітету» та його складової – «стратегічної автономії».

Виступаючи на церемонії закриття Конференції про майбутнє Європи (Страсбург, 9 травня 2022 р.) Е. Макрон запропонував створити нову рамкову структуру – Європейське політичне співтовариство (European Political Community, ЄПС). Смісл цієї ініціативи полягав у скликанні на регулярній основі широкого загальноєвропейського форуму, який зможе об'єднати навколо загальноєвропейських цінностей та інтересів країни географічної Європи. Крім країн-членів ЄС нова спільнота охоплює європейських економічних партнерів Євросоюзу, країни, які прагнуть вступити до європейського інтеграційного блоку та Великобританію, яка нещодавно вийшла з його складу [2]. Як відомо, Велика Британія є ядерною державою з 1952 року та є однією з п'яти офіційно визнаних ядерних держав згідно з Договором про нерозповсюдження ядерної зброї. Наразі вона має 225 ядерних боеголовки і здійснює постійну програму стримування на морі [18].

Створення ЄПС є ще одним «винаходом» європейських політиків, яке дозволить створити певну рамкову структуру, що виражатиме справжні загальноєвропейські інтереси, серед яких – артикуляція автономних намірів та їх реалізація.

Протягом всього часу існування ЄС формування спільної оборонної політики та перспективи реалізації спільних оборонних проєктів у наднаціональному форматі залишалися достатньо «чутливими» для держав-членів, що обумовило обережність та поміркованість стратегічних рішень у цьому напрямку. Закріплена у Маастрихтському договорі 1992 р. формула можливого

оформлення спільної оборонної політики, яка з часом могла б привести до створення спільних засобів оборони, тривалий час дозволяла європейським політикам уникати вирішення проблеми нормативного та інституційного оформлення інституції (або політики) ЄС, альтернативної Північноатлантичному альянсу. Обумовлена викликами останніх років тенденція активізації політичного діалогу з метою військово-політичного об'єднання держав-членів ЄС призвела до артикуляції нового напрямку європейської політики – «стратегічної автономії», автором та головним провайдером якої вважається Е. Макрон. Концепція «стратегічної автономії» була ініційована як протест проти «диктату» США, головного геополітичного партнера, апелювала до тіснішого партнерства у межах ЄС шляхом міжпарламентського діалогу. Відсутність одностайної та чіткої позиції країн ЄС щодо «стратегічної автономії» засвідчила: 1) наявність сильних політико-економічних зв'язків кожної європейської держави з США; 2) побоювання поступитися суверенними правами у військово-політичному об'єднанні; 3) неготовність до спільних та злагоджених дій у царині спільного військово-політичного об'єднання, альтернативного НАТО. Запропонована Бореллем формула «здатність діяти автономно, коли і де це необхідно, і з партнерами, де це можливо» вказує на наступні політичні амбіції «стратегічної автономії»: 1) незалежність від США; 2) наявність необхідного військово-політичного потенціалу у ЄС; 3) можливість застосування різних «гнучких» форматів

спільних дій. Правові аспекти «стратегічної автономії» закріплені у стратегічних рішеннях Європейської Ради, Ради ЄС, інституціолізовані через PESCO, Європейський оборонний фонд (EDF), Європейське оборонне агентство (EDA), Європейську Ініціативу Втручання (European Intervention Initiative, EI2). Причини повільного просування та реалізації ідеї стратегічної автономії ЄС носять, здебільшого, не правовий, а політичний характер: відмінності у стратегічній культурі країн-членів ЄС; різний рівень обороноздатності держав-членів та їх готовності зробити внесок; недостатня ефективність процесу прийняття рішень у рамках СПБО; фрагментованість структури європейського оборонного ринку та його неефективна оборонна промисловість; прагнення держав-членів захистити національну оборонну промисловість; неготовність/небажання розбудовувати військово-політичну співпрацю в межах ЄС, як альтернативу НАТО. Окрім безпосередньо заявлених амбітних завдань PESCO (як інституціолізована форма «стратегічної автономії») мало ще і певне субсидіарне «навантаження» – «посилення оборонних можливостей держав-членів ЄС на користь НАТО». Тому головною політичною причиною невиразної політики «стратегічної автономії» ЄС протягом останніх трьох років були побоювання втратити «потенціал довіри» від США, відсутність мотивації та чіткої злагодженої позиції всіх держав-членів ЄС. Ми всі станемо свідками подальших змін європейської політики «стратегічної автономії», яка об'єктивно знаходить все більше прихильників.

Список використаних джерел

1. Leonard M., Shapiro J. Sovereign Europe, dangerous world: Five agendas to protect Europe's capacity to act. European Council on Foreign Relations: Policy Brief. 1 December 2020. Available at: <https://ecfr.eu/publication/sovereign-europe-dangerous-world-five-agendas-to-protect-europes-capacity-to-act/>

2. Толстов С.В. Проект Європейського політичного співтовариства (ЄПС). ДУ «Інститут всевітньої історії НАН України». URL: <https://ivinas.gov.ua/viina-rf-proty-ukrainy/proekt-yevropeiskoho-politychnoho-spivtovarystva-yeps.html>
3. Crosson D. Macchiarini. EU defence projects: Balancing Member States, money and management. *CEPS Policy Brief*. No 2021-02 / December 2021. Available at: https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2021/12/PB2021-02_EU-defence-projects.pdf
4. Franke U., Varma Г. Independence play: Europe's pursuit of strategic autonomy. *The European Council on Foreign Relations*. 18 July 2019. Available at: https://ecfr.eu/special/independence_play_europes_pursuit_of_strategic_autonomy/
5. Васильєв Є. Новий вимір європейської інтеграції: що означає курс ЄС на стратегічну автономію. *Європ. правда*. 2021. 23 березня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2021/03/23/7121086/>
6. Tangör B. NATO-EU Strategic Partnership: Where is it Heading? *Journal of International Affairs*. 2021. Volume: 26 Issue: 1. Pp. 73–99. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/perception/issue/64385/977884>
7. Borell J. Why European strategic autonomy matters. The Diplomatic Service of the European Union. 03.12.2020. Available at: https://www.eeas.europa.eu/eeas/why-european-strategic-autonomy-matters_en
8. Levinshtein I. Macron's European Intervention Initiative and the shaping of a parallel European defence policy. *European student think tank*. 2023. March 6. Available at: <https://esthinktank.com/2023/03/06/macrons-european-intervention-initiative-and-the-shaping-of-a-parallel-european-defence-policy/>
9. Permanent Structured Cooperation (PESCO). Available at: <https://www.pesco.europa.eu/about/>
10. Notification on Permanent Structured Cooperation (PESCO) to the Council and to the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. Available at: <https://www.consilium.europa.eu/media/31511/171113-pesco-notification.pdf>
11. Краєв О. Без НАТО та з Британією: хто виграє від нового оборонного союзу на теренах Європи. Прямий: Телеканал. 13 липня 2018. URL: <https://prtm.ua/bez-nato-ta-z-britaniyeyu-hto-vigraye-vid-novogo-oboronnoho-soyuzu-na-terenah-yevropi/>
12. Петренко Ю. В. Pesco та європейська ініціатива з інтервенції: єдина мета та різне бачення ідеї європейської оборони. *Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку : зб. наук. ст. за матеріалами III Всеукр. наук. практ. конф. з європ. права*, м. Харків, 15 листоп. 2019 р. Харків, 2019. С. 179–183.
13. Huntley M. D. European defence policy at a crossroads – Germany preserving the status quo and France seeking change? *European Politics and Society*. 2020. 23(2). 173–188. Available at: <https://doi.org/10.1080/23745118.2020.1855710>
14. Giegerich B., Sabatino E. The (Sorry) State of EU Defense Cooperation. *Carnegie Europe*. 2022. October 06. Available at: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/88104>
15. Давимука О. Ухвалення «Стратегічного компасу» Європейського Союзу. НІСД. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/ukhvalennya-stratehichnoho-kompasu-yevropeyskoho-soyuzu>
16. Gressel G. Promoting European strategic sovereignty in the eastern neighbourhood. *The European Council on Foreign Relations: Policy Brief*. 1 December 2020. Available at: <https://ecfr.eu/publication/promoting-european-strategic-sovereignty-in-the-eastern-neighbourhood/>
17. У ЄС усе більш прихильні до ідеї Макрона про «стратегічну автономію» від США – Мішель. *Укр. правда*. 2023. 11 квітня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/04/11/7397457/>
18. Трасс заявила, що на посаді прем'єра Британії буде готова застосувати ядерну зброю. *Укр. правда*. 2022. 24 серпня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/08/24/7364663/>

Рогова О. Г. Правові та політичні аспекти «стратегічної автономії» Європейського Союзу

Стаття присвячена аналізу існуючих у науковому дискурсі підходів щодо розуміння сутності політики «стратегічної автономії» Європейського Союзу, правових та політичних аспектів її реалізації.

Протягом всього часу існування ЄС формування спільної оборонної політики у наднаціональному форматі залишалися достатньо «чутливими» для держав-членів, що обумовило обережність та поміркованість стратегічних рішень у цьому напрямку. Обумовлена викликами останніх років тенденція активізації політичного діалогу з метою військово-політичного об'єднання держав-членів ЄС призвела до артикуляції нового напрямку європейської політики – «стратегічної автономії», автором та головним провайдером якої вважається Е. Макрон. Відсутність одностайної та чіткої позиції країн ЄС щодо «стратегічної автономії» засвідчила: 1) наявність сильних політико-економічних зв'язків кожної європейської держави з США; 2) побоювання поступитися суверенними правами у військово-політичному об'єднанні; 3) неготовність до спільних та злагоджених дій у царині спільного військово-політичного об'єднання, альтернативного НАТО. Можна визначити наступні політичні амбіції «стратегічної автономії»: 1) незалежність від США; 2) наявність необхідного військово-політичного потенціалу у ЄС; 3) можливість застосування різних «гнучких» форматів спільних дій. Правові аспекти «стратегічної автономії» закріплені у стратегічних рішеннях Європейської Ради, Ради ЄС, інституціалізовані через PESCO, Європейський оборонний фонд (EDF), Європейське оборонне агентство (EDA), Європейську Ініціативу Втручання (European Intervention Initiative, EI2). Причини повільного просування та реалізації ідеї стратегічної автономії ЄС носять, здебільшого, не правовий, а політичний характер: відмінності у стратегічній культурі країн-членів ЄС; різний рівень обороноздатності держав-членів та їх готовності зробити внесок; недостатня ефективність процесу прийняття рішень у рамках СПБО; фрагментованість структури європейського оборонного ринку та його неефективна оборонна промисловість; прагнення держав-членів захистити національну оборонну промисловість; неготовність/небажання розбудовувати військово-політичну співпрацю в межах ЄС, як альтернативу НАТО. Окрім безпосередньо заявлених амбітних завдань PESCO (як інституціалізована форма «стратегічної автономії») мало ще і певне субсидіарне «навантаження» – «посилення оборонних можливостей держав-членів ЄС на користь НАТО». Тому головною політичною причиною невиразної політики «стратегічної автономії» ЄС протягом останніх трьох років були побоювання втратити «потенціал довіри» від США та відсутність мотивації та чіткої злагодженої позиції всіх держав-членів ЄС.

Ключові слова: Європейський Союз, стратегічна автономія, суверенітет, держава-члени, НАТО, Постійне структуроване співробітництво.

Rohova O. Legal and political aspects of the «strategic autonomy» of the European Union

The article is devoted to the analysis of approaches existing in the scientific discourse regarding the understanding of the essence of the policy of «strategic autonomy» of the European Union, legal and political aspects of its implementation.

Throughout the existence of the EU, the formation of a common defense policy in a supranational format remained sufficiently «sensitive» for the member states, which determined the caution and moderation of strategic decisions in this direction. Due to the challenges of recent years, the tendency to intensify the political dialogue with the aim of military-political unification of the EU member states has led to the articulation of a new direction of European policy – «strategic autonomy», the author and main provider of which is considered to be E. Macron. The lack of a unanimous and clear position of the EU countries regarding «strategic autonomy» was evidenced by: 1) the presence of strong political and economic ties of each European state with the USA; 2) fear of giving up sovereign rights in a

military-political union; 3) unpreparedness for joint and coordinated actions in the realm of a joint military-political association, an alternative to NATO. The following political ambitions of «strategic autonomy» can be defined: 1) independence from the USA; 2) the presence of the necessary military and political potential in the EU; 3) the possibility of using various «flexible» formats of joint actions. The legal aspects of «strategic autonomy» are enshrined in the strategic decisions of the European Council, the Council of the EU, institutionalized through PESCO, the European Defense Fund (EDF), the European Defense Agency (EDA), and the European Intervention Initiative (EI2). The reasons for the slow advancement and realization of the idea of strategic autonomy of the EU are, for the most part, political rather than legal in nature: differences in the strategic culture of the EU member states; different levels of defense capability of member states and their willingness to contribute; insufficient efficiency of the decision-making process within the framework of the SPBO; the fragmentation of the structure of the European defense market and its inefficient defense industry; the desire of the member states to protect the national defense industry; unwillingness/unwillingness to develop military-political cooperation within the EU as an alternative to NATO. In addition to the directly stated ambitious tasks of PESCO (as an institutionalized form of «strategic autonomy»), there is also a certain subsidiary «load» – «strengthening the defense capabilities of EU member states in favor of NATO». Therefore, the main political reason for the EU's vague policy of «strategic autonomy» during the last three years was the fear of losing the «potential of trust» from the US and the lack of motivation and a clear coordinated position of all EU member states.

Key words: European Union, strategic autonomy, sovereignty, member states, NATO, Permanent Structured Cooperation.

